класичної суспільно-географічної науки. Для забезпечення повноти і глибини регіонального дослідження географічне країнознавство має долучати додатково науковий апарат, багатьох суміжних наук. Серед них найбільш важливими виглядають мікро та макроекономіка, історія та географія культури, релігієзнавство та географія релігій, політична географія та геополітика, теорія держави, господарське, адміністративне та міжнародне право, теорія корпорацій, міжнародні економічні відносини та географія міжнародних економічних відносин та багато чого іншого. Тобто, можливості інструментарно дослідження мають бути адекватні складності об'єкту та предмету дослідження.

1. *Машбиц Я.Г.* Комплексное страноведение. М.-Смоленск, 1998. 2. *Мироненко Н.С.* Страноведение: теория и методы. М., 2001. 3. *Яценко Б.П.* Концептуальні засади географічного країнознавства. Зб. праць «Україна та глобальні процеси». Київ-Луцьк, 2000.

В. Стафійчук, канд. геогр. наук,
Д. Драник, М. Римаренко, О. Шепетуха, студенти

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ КРАЇНОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ГЕОГРАФІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (1960-2005 рр.)

Проведено аналіз основних періодичних географічних видань ("Географічний журнал", "Економічна і соціальна географія", "Вісник університету. Серія Географія") та подано основні напрямки країнознавчих досліджень географами університету.

The article explores the main geographic periodicals (Ukrainian Geographical Journal, Economic and Social Geography, Kyiv University Scientific Journal. Geography series) and describes the directives of Regional studies in Kyiv University.

Країнознавство як комплексна наука в Україні лише заявляє про своє право на рівноправне існування в системі географічних наук, поряд з традиційними картографією, економічною та фізичною географіями. Однак відповідні дослідження зарубіжного світу та України, переважно в рамках економічної географії, проводилися науковцями університету, починаючи з моменту його заснування. Так, відомо, що перші подібні розвідки були характерні для історико-філологічного факультету, студенти якого досліджували історію і географію України та оточуючих земель. Проте країнознавчі дослідження в тому сенсі, в якому ми розуміємо їх сьогодні, проводилися в Київському національному університеті з початку XX століття, досягнувши піку публікацій на його межі.

На основі аналізу публікацій у спеціальних географічних виданнях можна виокремити три періоди у проведенні країнознавчих досліджень:

© В. Стафійчук, Д. Драник, М. Римаренко, О. Шепетуха, 2007

- 60-ті (вихід першого спеціалізованого періодичного географічного видання) – 80-ті роки XX ст. – дослідження зарубіжних країн в рамках економічної і соціальної географії з відповідними акцентами;
- 90-і роки XX ст. – перехідний період;
- початок XXI ст.. – сучасний період.

В умовах політичної біполярності світу 60-80-х років, його ідеологічній нецілісності, країнознавчі (економіко-географічні) дослідження того часу були не чисельними і обмеженими у власному розвитку. Така загальна характеристика притаманна як всій науковій школі СРСР так і Київському університету зокрема та пояснюється значним ідеологічним тиском; відсутністю наукової бази, тобто кафедри, яка б цілеспрямовано займалася даними питаннями; історичними умовами. Однак, не дивлячись на це, країнознавчі дослідження в університеті тих часів мали місце в працях Юрківського В.М., Яценко Б.П., Пістуна М.Д., Колісника П.І, Трусова І.І. та Дінь Чіна [див. табл. 1.1].

Таблиця 1.1

Хронографічний аналіз країнознавчих публікацій географами Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Період	Європа	Азія	Америка	Африка	Світ в цілому	Автори
60-80-ті роки XX ст.	1	2	4	-	-	Юрківський В.М., Яценко Б.П., Пістун М.Д., Колісник П.І., Трусов І.І., Та Дінь Чін
90-і роки XX ст.	7	2	-	1	6	Юрківський В.М., Винниченко І.І., Піонтківський С.В., Павлов, С.В., Мезенцев К.В., Курганська А.Б., Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю., Хільчевська І.Г, Герасименко К.І, Хе Ценчуань та інші
початок XXI ст.	8	3	1	-	6	Юрківський В.М., Смирнов І.Г., Бабарицька В.К., Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю., Брайчевський Ю.С., Хільчевська І.Г, Мезенцева Н.І., Павлов С.В., Подольський А., Барабаш О.Ю., Ткачук Л.М., Мороз З.К та інші

Примітка: * - "Географічний журнал", "Економічна і соціальна географія", "Вісник університету. Серія Географія".

Попри значну швидкість розвитку соціально-економічних (суспільних) умов і обставин в порівнянні з аналогічними фізико-географічними умовами, дослідження того часу не втратили своєї актуальності, принаймні в спектрі загальних тенденцій в розвитку досліджуваних країн і досі можуть слугувати молодому науковцю як засіб історичного аналізу і прогнозування.

Цікавою є відсутність в роботах працівників нашого університету ідеологічного навантаження, такого притаманного іншим працям того часу, хоча і тут ми маємо певні нотки соціалістичної іронії.

Щодо тем, а у випадку країнознавства темою є країна, то писали в більшості про США, Японію, Канаду, Австралію, країни соцтабору (В'єтнам, Куба, СФРЮ). В часи існування України як складової СРСР країнознавчі дослідження були спрямованні і на вивчення країн, що входили до його складу. Вони охоплювали не лише історію та фізико-географічні умови, а й економічну ситуацію в країнах, їх взаємозв'язки, прогнозували подальший розвиток. В той же час мало приділялося уваги "країнам третього світу".

Поштовхом до розвитку країнознавчих досліджень стало створення кафедри країнознавства та туризму в 1990 році, яку очолив Б.П. Яценко. Майже в цей самий час Україна стала суверенною державою, перед якою постали проблеми самостійного розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та налагодження контактів з усіма державами світу. Ці події створили передумови для розвитку нових напрямків країнознавчих досліджень: оцінка інтеграційних угруповань світу, порівняння промислових комплексів різних країн, територій, районів. З середини 90-х з'являються нові суспільно-географічні галузі знань, зокрема географія релігій, геополітика, політична географія. Географами вивчаються суспільно-економічні процеси та методи державного управління, економічні блоки Європи та економічні зв'язки України з європейськими державами і можливості взаємовигідного співробітництва з ними. Приділяється увага вивченню зон вільної торгівлі та різних форм митних союзів. Розширюється коло досліджуваних країн за рахунок Африки та Азії, оскільки популярними стають країнознавчі розвідки Китаю, Японії, ДР Конґо. В цей період країнознавчі дослідження стосуються і нових напрямків розвитку суспільства та економіки: глобалізації, інтеграції, регіоналізації.

Окрім статей, співробітники кафедри країнознавства і туризму в 90-х роках видали близько 20 монографій, підручників, посібників, а саме "Українці в державах колишнього СРСР. Історико-географічний нарис" (І.І. Винниченко), "Економічна і соціальна географія світу" (колектив авторів, за редакцією Б.П. Яценка), "Географія релігій" (С.В. Павлов, К.В. Мезенцев, О.О. Любіцева) тощо.

Всі ці наукові розробки сприяли накопиченню знань та відкривали шлях до розуміння економіко-політичного розвитку світу. Вони давали можливість нашій країні зорієнтуватись в процесах та подіях, що відбувались в той період і відбуваються нині. Стосовно становлення країнознавства як наукового напрямку, то період можна охарактеризувати як перехід розрізненої кількості знань в їх якість.

На початку XXI ст. країнознавчі дослідження в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка набули нового розмаху. Зміни в політичній та соціально-економічній ситуації, пов'язані з переходом на засади ринкової економіки, покликали до життя нові міжнародні функції нашої держави. Відповідно, виникла проблема в дослідженнях з геополітичних, етно-релігійних, соціально-економічних та інших питань, які становлять предметне коло географічного країнознавства.

Країнознавчі дослідження були спрямовані на детальне вивчення інвестиційного клімату світового ринку, промислових комплексів та корпоративних угруповань країн Європи та Азії; діяльності країни на міжнародних ринках; зовнішньоекономічні відносини України. У працях окрім конкретних країн в якості об'єктів дослідження фігурують і цілі регіони світу (Західна, Центральна, Східна Європа; Східна Азія та ін.). В них подаються порівняльні аналізи особливостей прояву та динаміки тих чи інших суспільно-географічних процесів у різноманітних регіонах світу. Великого значення набувають праці, в яких аналізуються структурні зміни промислових комплексів та тенденції розвитку окремих регіонів. У цей період головними об'єктами країнознавчих досліджень є європейські та східно-азійські країни і майже позбавлені уваги країни Африки, Південної Америки, Австралії та Океанії.

В останні роки в області країнознавчих досліджень з'являються нові специфічні напрямки: електоральна географія, геологістика, етнополітика. У багатьох працях об'єктом дослідження виступає світ в цілому. Зокрема в них вивчаються геопросторові закономірності та особливості функціонування світового ринку різних видів послуг; роль ТНК у процесах інтеграції; глобалізація; забезпечення країн електронними видами зв'язку та інформації тощо.

Протягом цього періоду підготовлено та видано чимало країнознавчих монографій, підручників та посібників, у тому числі "Регіональна економічна та соціальна географія. Зарубіжні країни" (Юрківський В.М.), "Країни світу: Довідник (Юрківський В.М.), "Логістика" (Смирнов І.Г.), "Світове господарство в умовах глобалізації" (колектив кафедри країнознавства і туризму), "Ринок туристичних послуг" (Любіцева О.О.), "Рекреалогія" (Стафійчук В.І.), "Структура господарства Японії" (Яценко Б.П.) та інші.

Таким чином, наукові дослідження, проведені в період 1960-2006 років представляють собою потужну базу інформації, яка потрібна для вивчення світового ринку та прогнозу процесів, що будуть спостерігатися в майбутньому. Крім того, країнознавчі дослідження відіграють чи не найважливішу роль у питанні розвитку економічної інтеграції і вивченні місця та перспектив України в розвитку регіональних процесів у системі економічних союзів.

Зважаючи, на бурхливий розвиток країнознавчої науки в наш час, можна з впевненістю сказати, що вона розвивається у квадратичній прогресії, а висока, майже безмежна ємність країнознавчих знань вказує, що цей ріст продовжиться і надалі.